

desetljećima. Međutim, to je tek prva "polovica" istine, recimo ona "fenomenska (=stvar za nas)" polovica. Druga pak "polovica" - što slijedi iz "korelacijskih pojmova" (Husserlov "intencionalitet" ili "upravljenost" čistih pojmova) - jest ono nešto izvan pojmova, što upravo takve čiste pojmove - kao svoje odraze - prati. Ta druga "polovica" prisutna je i u svakom znanstvenom "modelu", a sami "model" može biti manje više "adekvatan", pa je stupanj njegove adekvatnosti promjenljiv i usavršiv. To međutim ne uništava njegovu značajku spoznajne upravljenosti na određeni entitet. U tom kontekstu, kad je već gosp. Derado upotrebio - možda i neznajući da je to misao Tome Akvinskog - izreku "timeo lectorem (po Tomi: hominem) unius libri", ja smijem ponešto parafrazirati izrekom "timeo lectorem unilateralis libri", jer tada zbog stalnog fiksiranja jednog "stabla" postajemo nesposobni uočiti čitava prostranstva neke "šume".

Riječi gosp. Derada na kraju njegova članka glase: "U naše doba, *doctor ecologicus* sigurno bi čuo Kristove riječi: "Bene scripsisti de me, Antonius". Ja, nažalost moram i to - u ime hrvanja oko cjelovitosti istine, i zbog opasnosti od poluistina - ponešto korigirati, te reći: Kristovo je načelo "Qui veritatem facit, venit ad lucem! (Tko istinu čini, dolazi do svjetlosti)". Stoga moram završiti s vrlo turobnom mišlju: "False et male scripsisti de me, Johannes! Doleo propterea. Valeas!"

Ante Kusić

JAKOV GOTOVAC I SPLIT

Šest neobjavljenih pisama

Split je dao hrvatskoj glazbi najizvođenijeg opernog skladatelja (Jakova Gotovca) i operetnog (Ivu Tijardovića). Rođeni su iste godine (1895) kad je u Beču umro Splitsanin i poznati austrijski operetni skladatelj Franz Suppè.

Jakov Gotovac (Split, 1985 - Zagreb, 1982) u Splitu je završio pučku školu i klasičnu gimnaziju (1913). Prvi svjetski rat proveo je u rodnom gradu kao zagrebački student prava. U Sveučilišnoj knjižnici u Splitu (do nedavno je bila Naučna biblioteka) čuva se knjižica od petnaest stranica i ima naslov *Kućni red Hrvatskog kazališnog društva u Splitu*, izdana je 1918. Na kraju knjižice popisani su kazališni dužnosnici; kao dramaturg je potpisan Jakov Gotovac. Bilo bi zanimljivo doznati u čemu se sve iscrpljivala djelatnost našeg poznatog skladatelja u Hrvatskom kazališnom društvu u Splitu, u amaterskom društvu koje je postojalo oko dvadeset godina (1900-1919).

U ovom članku priopćit ću šest Gotovčevih pisama; četiri pisma uputio je skladatelju i glazbenom publicisti Ambri Novaku, a dva piscu ovih redaka.

Ambro Novak (1899-1947) bio je po zvanju pravnik i u Splitu je radio kao sudac i državni odvjetnik (tužitelj). U slobodnom vremenu bavio se glazbom, svirao je, skladao i pisao glazbene kritike u dnevniku *Novo doba* potpisujući ih s "-anv". Tako je 1920. (broj 290) i 1925. (broj 108 i 110) objavio članke o Gotovcu. Gotovčeva pisma prijatelju Novaku čuva Novakova kći.

Split 9. avgusta 1920.

Preleti Ambro!

Da ti pravo kažem veoma me žalosti pojava kod tebe, što nisi našao shodnim da na moja poslednja dva, tri pisma odgovoriš. Ti znaš, da si ti moj jedini duševni drug, pak kad nam nije moguće da fizički skupa drugujemo, a ono nastojmo barem (koliko je moguće) sredstvima ministra Drtkovića, tj. preko pošte.¹ "Nihil novi sub sole" tj. ništa se nije dogodilo, jer šta hoćeš brate i pobrate, da se dogodi, kad sunce lepo sije, more se lelije, vino se pije, ljubav se smije itd. (neka nastavi Pattoni ...)

Ipak jedna novost: Ja ti idem definitivno u Beč. Našao sam nekakvog mecenu u osobi Milana Obuljana, vlasnika "Edition Slave". Idem na bečki konzervatorij i ujedno kao nekavi muzički referent njegovog nakladnog zavoda. Imat ću pristojnu plaću i razne "Freikarte" za teatar i koncerte. I tako ti moja muzička karijera počinje u Beču (samo da ne dospije u²). Sem toga aranžirat ćemo koncerte sa orkestrom itd. itd.

Ovih dana sam proštudirao "klavieraussug" i orkestralnu partituru Debussyeve opere "Pellèas et Mélisande"; moram ti priznati da mi je uz sve opravdane teorije impresionizma ostavila veoma hladni dojam. Ženijalnost i savremenost tog dela je velika, ali moramo ga se čuvati kao slatkog otrova za razvoj naše muzike.

Prilazem ti program i moju kritiku koncerta srpskog tenoriste Mijatovića³; to je "vaistinu" umetnik iako ga je svetski forum (London, Pariz itd.) malo učinio konvencionalnim. Prekosutra pleše Renata pl. Miletić⁴ uz sudelovanje pianiste Gruss-Katkića; na programu su i tri tačke iz Debussyeve suite "Children's lower". U nakladi "Edition Slave" početi će da izlazi: Zborna biblioteka glazbenog društva "Guslar" u Splitu. Prvi svezak je: Josip Hatze: Jugoslavenske narodne pesme za mešoviti hor, a drugi svezak moja: Dva scherza.⁵ Oprema će biti lepa a tiskati ćemo i dionice.

¹ Mate Drinković (1868-1931), liječnik po zanimanju i političar, bio je u staroj Jugoslaviji i ministar pošte.

² Tekst nejasan.

³ Mijat Mijatović (1887-1937), pjevač, tenor, pjevao je i srpske sevdalinke.

⁴ Renata-Marija Miletić (1899-1921), glumica i plesačica, istakla se kao Ibsenova Hedviga (*Divlja patka*).

⁵ U Naučnoj biblioteci nisam našao Hatzeovu i Gotovčevu knjigu.

Uveren sam, da je i tebi dosta čitat, a kamo li meni pisat, pak te najprijeteljskije pozdravljam, nadom da titulus i uvod mog pisma neće biti opravdan.⁶

Zdravstvuj tvom Jakovu

Wien, 8. 1. 1921.

Dragi Ambrol

Napokon danas dobih od tebe odgovor u pismu od 29/XII minuvše godine. Nastojati ću da ti odgovorim na sve.

Ja učim na Staat-Akademiji für Musik und darstellende Kunst kontrapunkt kod poznatog njemačkog lieder-komponiste Josefa Marxa⁷, a tek do godine ću ući u Kapellmeisterschule.. Direktor Löwe⁸ je rekao o meni: "Der Junge kann viel, aber noch nicht alles."; dakle treba pretrčati nekoliko tuceta "fuga". (Dobru zabavu jin želim!)

Kod "E.S." imam dosta posla, a plaća mi je 4000 a.k. i 1000 a.k. mogu mjesečno naručiti muzikalija na račun Obuljana.

Naravski da tvoje stvari dolaze u tisak, ali honorar je za sve komponiste bez razlike 15% od prodajne cijene pojedine kompozicije. Tvoj ću zbor preraditi čim dobijem malo slobodnog vremena, a za sada bih te molio da mi pošalješ tu tvoju novu "Uspavanku" i one prve pjesme "Ašikovanja", ali ne sve nego one najbolje. Tvoje ženske zborove zatražio sam od Baranovića, da mi ih pošalje.

Nakon toga pošalji mi "Baladu" (sa kopertinom) i napravi kakovu laku klavirsku stvar. Malo pomalo sve će ići.

Preporučam Respighi-a, a papir ću ti poslati preko "E.S."

Za danas dosta, jer se u ovom velikom gradu ne može vreme gubiti.

Grüße dich Gott, liber Freund und ocsh pitt kavu sa mnogo pozdrava od tvoga

Jakova

Wien, 22. 1. 1921.

Dragi Ambrol

Uza sve moje tople preporuke ti si ipak škrt sa pisanjem; uza sve to ipak se toplo nadam da ćeš mi pisati. Ja ti živim "zdravo" velegradski, radi se i radi; nema ovdje grijanja "šofadina" u kafanama. U akademiji

⁶ Pismo je napisano ekavicom, u duhu prijedloga Jovana Skerlića da Hrvati i Srbi prihvate ekavicu i latinicu, a napuste ijekavicu i ćirilicu.

⁷ Joseph Marx (1882-1964), kompozitor i muzički pisac, najviše uspjeha je postigao svojim solo pjesmama.

⁸ Ferdinand Löwe (1865-1925), dirigent. Vodio je orkestar Kaim u Münchenu. U prijevodu rečenica glasi: "Ovaj mladić može mnogo, ali još ne sve".

grjave po švabsku da je milota; moram fuge čak i šematički crtati, a ne samo pisati.

Ovih dana došao je u "E.S." i dr. Belić (brat od Ester); donio je sobom tvoje pjesme "Ašikovanja", koje su se nalazile kod "E.S." u Zagrebu, a na njima je stajao opus 102. (!?!?), poći će u tisak, ali ih treba prepisati.

Ako namjeravaš u Zagreb, bilo bi ti bolje da dođeš u Beč; mnogo ćeš vidjeti, čuti i naučiti, a i jeftinije je; sa 400 lira mjesečno možeš lijepo i gospodski prolaziti. Opet ti preporučam Respighi-a⁹ da mi ga čim prije pošalješ.

Rijavec¹⁰ ide početkom februara sa Ličarom na turneju po Jugoslaviji, Češkoj, Švedskoj i Americi; na repertoaru ima i moje pjesme. Moji "Moments erotiques" (tri pjesme) idu u štampu; veoma sam zadovoljan s tim stvarcima. Sada radim dvije pjesme za bas i orkestar I ("Grozdana" 2) "Krčmarica Janja" pod skupnim naslovom "Profili". Što omo ga inſiĉa nelle krĉmarice!¹¹ Kupio sam prekrasnih ruskih kompozicija osobito Musorgskoga; bogovske stvari za koje u Beču nemaju na žalost pojma.

Želeći da mi se čim prije javiš, srdačno te pozdravlja

tvoj Jakov

Zagreb, 16. maja 1925.

Dragi moj Ambro!

Evo došlo je vrijeme, da ti se javim ponovo u novom mojem pismu, i ako si ti do sada sa svojom intenzivnom šutnjom mene sprečavao da ti se češće, po običaju, javlam. Poznato ti je po čestim koncertima Maje de Strozzi¹² u Zagrebu, Ljubljani, Pragu, Karlovcu itd. da te mi nismo nipošto zaboravili, ali ti sa tvojom šutnjom nas jesi.

Ne vjerujem da je bilo kakvih razloga među nama, koji su se mogli označiti kao kakova nesuglasica; barem ja se u tom pogledu osjećam potpuno miran.

Hoću prije svega da ti najljepše zahvalim na tvojim krasnim člancima, koje si napisao prigodom moje kompozicione večeri u Splitu, i u kojima si znao da prikažeš na izvrstan način i mene i cijeli naš mlado-kompozitorski pokret. Ono što sam ja htio da muzikom donesem, donio si ti tvojim izvrsnim prikazom; ni najmanje ti ne laskam, kad ti mogu da kažem da se svaki tvoj članak o muzici uvijek čita sa najvećim interesom među muzičarima, jer od naših kritičara (pomozi me Bože!) nismo vikli nego čitati gluposti.

⁹ Ottorino Respighi (1879-1936), talijanski kompozitor i dirigent; koloristička orkestralna djela (*Rimske fontane*, *Rimske pinije*), opera *Plamen*.

¹⁰ Josip Rijavec (1890-1959), operni i koncertni pjevač, tenor; bio je član opera u Zagrebu, Beogradu, Pragu i Berlinu.

¹¹ Nejasan tekst.

¹² Maja Pečić-Strozzi (1882-1962), pjevačica, solist zagrebačke opere, interpretirala lirske i koloraturne sopranske uloge.

U znak moje prijateljske zahvalnosti primi ovu moju posvetu, kao što su primili i ostali, koji su sudjelovali kod napornog spremanja moje kompozitorske večeri.

Sa mnogo boli čitali smo da si imenovan sudcem (mjesto da ti možda čestitam!), i da si premješten u Sinj. Ne znam kakova je sada tvoja situacija, ali ipak mene je razveselilo i sada me veseli kad čitam tvoje kritike o gostovanju zagrebačke opere, što znači da si još u Splitu. Hoće li ti biti moguće da ostaneš u Splitu i da se na ferije vidimo i porazgovorimo nakon duljeg vremena.

Uz najstrožu diskreciju upozoravam te, da u tvojim kritikama prema zagrebačkoj operi budeš bezobziran i strog, da ne misle neki da smo mi palanka kojoj se može svašta servirati.

Specijalno ti stavljam na nišan čifutskog meštra, koji ima uprav smiješnu tremu pred splitskim javnim mijenjem radi svog dirigiranja talijanskih autora, specijalno od Rossinijevog "Barbiere-a". Što on o nama misli, i što on nama "Dobro" želi, ne treba ni da ti pričam. O ovim mojim izvadima nikome niti jedne riječi; uostalom ove napomenute stvari i sam ćeš opaziti u eventualnom doticaju. Istakni nacionalni rad Baranovića¹³, a kao dirigenta postavi ga na prvo mjesto, jer on to faktički i jest; to ti je genijalan dečko!

Ja se spremam sa mojim zborom "Mladosti" na turneju o Duhovima u Beograd, gdje ćemo prirediti svečani koncert u pozorištu. Program je pregled razvitka hrvatske horske muzike (muški zborovi) od Lisinskoga do danas; na programu imam kao novitete Dobroničevu¹⁴ "Mantirjatu" (tri hora), dva Lhotkina¹⁵ zbora (vrlo loša), moju "Koledu" i tri Grgoševićeve "Obredne iz kola" uz pratnju instrumenata.

Veselilo bi me ako bi našao malo vremena, da mi se javiš, a međutim zdravstvuj tvom

Jakovu

Zagreb, 23. kolovoza 1978.

Poštovani g. Jurišić,

kao što sam Vam bio obećao u svojoj poslatoj Vam dopisnici, javljam Vam se sa par redaka ponovo u vezi Vašeg ranijeg pisma od 14. o. mj.

O libretu moje opere "ERO S ONOGA SVIJETA" nije - koliko je meni poznato - nitko još opširnije pisao i djelo analizirao! Ideju za ovu moju operu dao sam pok. Milanu Begoviću,¹⁶ mome dobrom prijatelju i saradniku, osobno ja nakon što sam u školskoj čitanci moje starije kćerke pročitao narodnu priču pod naslovom "Ero s onoga svijeta". - Odmah sam sebi onda rekao: "Ovo mora biti tvoja nova opera!" - Djelo

¹³ Krešimir Baranović (1894-1975), kompozitor i dirigent, komponirao balete i opere.

¹⁴ Antun Dobronić (1878-1955), kompozitor, folklorist i muzički pisac.

¹⁵ Ivo Kalinski-Lhotka (*1913), kompozitor i pjevački pedagog, autor solo pjesama te komičnih i satiričkih opera.

¹⁶ Milan Begović (1876-1948), književnik, jedan od vodećih i najraznovrsnijih stvaralaca hrvatske moderne.

smo izrađivali zajednički i mnogo toga je tokom stvaranja mijeđano po mojim željama i uputama, pogotovo u ritmizaciji pojedinih stihova! - Stihove, koje citirate u Vašem članku u listu "Borba" - nema plota, ni potoka itd. - originalni su stihovi iz jedne narodne pjesme, koje smo uzeli iz jedne zbirke narodnih ženskih pjesama!

Opera "ERO S ONOGA SVIJETA" izvedena je do dandans na oko 80 europejskih opernih kuća i prevedena je na devet jezika! Izvađana je od Londona do Moskve i od sjevernog Helsinkoja do juga u Kairu, što u originalnim postavama pojedinog grada ili pak u gostovanjima raznih jugoslavenskih opera! Koliko je puta do dandanas bila izvađana ja ne znam. Ali ako je na samoj sceni Zagrebačke opere doživila već 430-tu izvedbu, možete sračunati koliki je broj izvedaba morao biti ukupno.

Vašu primjedbu o prednosti opere "Aida" pred "Erom" na izvedbama festivala "SPLITSKO LJETO" prenio je list "Nedjeljna Dalmacija" od 20. o. mj. (broj 380) na 16. strani uz naslovnu duhovitu primjedbu pod naslovom: "ERO"- "AIDI" izvolite damo! Moram vas na žalost informirati da u svom rodnom Splitu među muzičkim kritičarima ne uživam simpatije, i da oficijelni muzički kritičar Ž. R.¹⁷ u osvrtu na ovogodišnje "Splitsko ljeto" potpuno je prešutio mojega "Eru" i Hatzeovu operu "Adel i Mara". - Za tog klipana postoji samo avangardna "bienalska" muzika, što nalići na škripanje, zujanje i kreštanje, a ne na plemenitu, inspiriranu glazbenu amanaciju znanja, duha i srca, koju narod nedvosmisleno odmah prihvaća i u toj umjetnosti uživa, jer u njoj vidi i osjeća sebe i svoj narod!

U nadi, da sam vam barem donekle udovoljio ovim svojim odgovorom, i zahvaljujući Vam na interesiranju za moj stvaralački rad, najsrdačnije Vas pozdravlja

"Vaš stari maestro..."Skladatelj-akademik J. Gotovac

Zagreb, 28. listopada 1978.

Poštovani g. Jurišić,

tek danas mogu da Vam se javim samo sa par riječi, jer moje staračke nevolje ne dozvoljavaju mi da se previše umaram oko bilo kakvog pisanja, pa čak i običnog pisma!

Primio sam Vaš članak o "Eri" u "Književnim novinama", pak Vam na njemu najsrdačnije zahvaljujem! - Iz Vašeg pisanja ne razabirem, da li ste i u muzičkoj umjetnosti verzirani kao u književnosti, jer o operi treba više spominjati onaj ogromni posao oko stvaranja orkestralne partiture od oko 600 stranica kao što je slučaj oko moje opere "ERO S ONOGA SVIJETA", koju sam radio više od dvije godine!! - Pok. Milan Begović bio je genijalni dramatičar, a o suradnji sa mnom jednom je kompozitoru rekao slijedeću rečenicu: "Gotovcu je lako i teško pisati, što on zahtijeva, jer on uvijek zna što treba i što hoće!!"-

Tražio sam posvuda, da pronađem barem jedan primjerak štampanog libreta "ERA", ali moj trud je bio uzaludan, jer ga niti u

---

¹⁷ Željko Rapanić, dugogodišnji glazbeni kritičar "Slobodne Dalmacije".

svojoj biblioteci nisam mogao pronaći, iako je do dandanas štampan u originalu čak pet puta!!?!?

Za utjehu, šaljem Vam ovdje priloženo jedan štampani primjerak moje muzičke drame "MILA GOJISALIĆA", da se s njom pozabavite!

O historiji nekadanjeg "Splitskog kazališnog društva"- na žalost - nisam u stanju da vas opširnije informiran, jer za to nemam dovoljno fizičke snage da sve osobno pišem.¹⁸ Ako ikad dođete u Zagreb, posjetite me, pak bih vas usmeno mogao možda koješta interesantnog informirati!

Najsrdračnije Vas pozdravlja odani Vam "star maestro!"

J. Gotovac

(Priredio: Šimun Jurišić)

KATOLICI I PRAVOSLAVCI U BOSNI I HERCEGOVINI U POSLJEDNJOJ ČETVRTINI XIX. STOLJEĆA

Tomo Vukšić, *Međusobni odnosi katolika i pravoslavaca u Bosni i Hercegovini (1878-1903). Povijesno-teološki prikaz, Acta et studia Teološkoga instituta Mostar sv. 1, Mostar 1994, 1-373 stranice.*

1. Knjiga koja je pred nama prijevod je autorove doktorske disertacije obranjene na Papinskomu orijentalnom institutu u Rimu dne 20. ožujka 1991, dakle desetak dana prije nego je pala prva žrtva srpske agresije u Hrvatskoj, odnosno godinu dana prije nego je žrtvom te iste agresije postala i Republika Bosna i Hercegovina. Autor je, prema tomu, počeo i dovršio tu znanstvenu monografiju i predao je na ocjenu prije početka domovinskoga rata. To je sretna okolnost, jer u novonastalim prilikama zaista bi se teško bilo usredotočiti na znanstveno zanimanje za to mnogostruko zanimljivo područje međucrkvenih odnosa u Bosni i Hercegovini, zemlji koja je kao malo koja u Europi konfesionalno mješana (Autor riječ *konfesionalno* prireče u svježi hrvatski izraz *vjeronazorno!*). Na znanstveno-objektivnu i crkveno-ekumensku dimenziju poštivanja i uvažavanja pripadnika drugih kršćanskih Crkava u ovom djelu autor je i sam pozorno pazio, a ni moderator te njegove disertacije, dakako, ne bi bio dopustio neki polemički pristup već zbog same znanstvene objektivnosti, a svakako i zbog toga što je spomenuti rimski Institut bio od svoga osnutka, a pogotovo je u pokoncilskom razdoblju, jako osjetljiv na ekumensku oznaku svoga djelovanja.

2. Disertacija je u cijelosti objavljena najprije na talijanskomu jeziku u izdanju Papinskoga hrvatskog zavoda sv. Jeronima u Rimu u

¹⁸ Sva Gotovčeva pisma napisana su na pisaćem stroju. Samo jedno pismo, i to ono koje nosi datum 9. kolovoza (augusta) 1920. napisano je rukom, nalivperom.